

CONFERÈNCIA SOBRE ÈTICA

Ludwig Wittgenstein

INTRODUCCIÓ

Wittgenstein comença la conferència sobre ètica amb el que anomena "OBSERVACIONS INTRODUCTÒRIES". Ocupen gairebé una pàgina d'una conferència que n'ocupa un total de set. Per tant, tenen un cert pes en el conjunt de la conferència.

D'entrada sembla una justificació per les dificultats que creu que tindrà per fer-se entendre, però, tot seguit tens la impressió que vulgui "provocar" l'auditori. Deixa anar frases com "vostès s'acosten a aquesta conferència amb expectatives errònies", "ja que he d'adreçar-me a vostès parlaré del que m'interessa a mi", "no els faré contents fent-los creure que saben allò que ignoren" "els desigs més baixos de la gent moderna" ... Déu n'hi do! Quin caràcter! Com a mínim, no sembla pas que faci cap esforç per caure bé al seu auditori.

Creu que les dificultats per fer-se entendre les tindrà per tres raons principals:

- 1.- No dominar amb la precisió d'un nadiu la llengua dels oients (l'anglès).
- 2.- Els oients, probablement, tenen expectatives equivocades sobre el contingut de la seva conferència.
- 3.- Sovint, en aquest tipus de conferències, l'oient té dificultats per entendre el sentit global del que diu el conferenciant. Després, quan creu que ho entén, no veu on vol anar a parar el conferenciant o no veu quin camí segueix el seu raonament. Com si s'entenguessin les paraules però no el missatge o contingut de la conferència.

Wittgenstein acaba la introducció demanant paciència i confiança perquè al final s'acabarà "comprentent". Confesso que, a mi m'ha calgut molta confiança i tossuderia per "comprendre la significació de la conferència" i, encara, em fa por de no haver entès gairebé res. Però ho he trobat molt interessant i molt estimulant.

COS DE LA CONFÈNCIA

DEFINICIÓ DEL TERME I OBJECTE DE L'ÈTICA

Wittgenstein diu que basarà les seves reflexions sobre ÈTICA en l'explicació que d'aquest terme dóna el professor MOORE: "**L'ètica és la investigació general sobre allò que és el bé**", però ampliant el terme per incloure "allò més essencial del que hom generalment anomena estètica"

El terme estètica m'evocava conceptes com: art, bellesa, sensibilitat... Per comprendre el sentit del plantejament de Wittgenstein vaig haver de revisar els meus coneixements (més aviat manca de coneixements) sobre el sentit filosòfic del terme "estètica". Em va semblar que entenien una mica el que volia dir Wittgenstein quan vaig trobar la cita de PLATÓ, de "LA REPÚBLICA", on fa una igualtat entre "Problema estètic" i "qüestió ètico-política" i diu "ÉS BELL TOT ALLÒ QUE FA UN BÉ A L'HOME I A L'ESTAT". És a dir: allò que és bo, és bell.

A partir, doncs, de la definició "l'ètica és la investigació general sobre el que és el bé" Wittgenstein deriva, per mitjà d'enunciats lògics encadenats, cap a la definició sobre el sentit de la vida: "l'ètica és la definició sobre el que és valuós", "sobre el realment important", "investigació sobre el sentit de la vida", "sobre allò que fa la vida digna de ser viscuda", "sobre la manera correcta de viure". És a dir, crec ens trobem davant d'una **definició de vida ètica** que posa en un nivell d'igualtat: **una vida bona, plena, satisfactòria... (felicitat?) i una vida correcta (comportament ètic?)** i que comporta la conclusió que: **si una vida és bona per a la pròpia persona i per als altres éssers humans, és una vida bella.**

EL PROBLEMA DEL LENGUATGE

Immediatament després de definir que és per ell l'objecte de l'ètica, Wittgenstein, diu que, les pròpies expressions lingüístiques que ha fet servir per a fer aquesta definició ens introdueixen de forma **necessària** (inevitable ?) en la qüestió de l'ambigüïtat del llenguatge pel fet que s'utilitza en dos sentits molt diferents:

1.- SENTIT TRIVIAL O RELATIU DEL LENGUATGE:

Els judicis de valor relatiu **són un simple enunciat de fets** i, per tant, sempre es poden expressar amb una frase diferent que no sembli un judici de valor: descriure els fets i prou.

Posa diferents exemples per mostrar que les expressions del llenguatge en sentit relatiu no presenten dificultats d'expressió ni problemes d'interpretació. La comunicació és comprensible amb una raonable exactitud encara que utilitzem expressions amb aparença de judicis de valor.

Una descripció mai no pot contenir un judici ètic. Fins i tot els fets, o les coses, que ens provoquen emocions, sentiments: dolor, ràbia, alegria... i les pròpies emocions i sentiments **són fets**; ho podem descriure com coses que passen en el nostre estat mental. **Si a un fet li donem la categoria de bo o dolent no és per la descripció del fet en sí mateix sinó per un judici que fem "des de fora del fet"**.

2.- SENTIT ÈTIC O ABSOLUT DEL LENGUATGE:

Sobre els judicis de valor absolut diu **"cap enunciat de fet mai no pot ser ni implicar un judici de valor absolut"**. **Aquest és el sentit amb què l'ètica utilitza el llenguatge.**

Em sembla entendre que el que vol dir amb els seus raonaments i exemples Wittgenstein és que els judicis de valor expressen: *"l'essència que fa ésser"*, *"l'únic sentit i significat"*, *allò més enllà, o més endintre*, que no és, ni mai pot ser confós amb una descripció. El judici ètic rau "més enllà" de la descripció dels fets. És una altra categoria.

Intueixo tot això i no sé com expressar-ho. A més, intueixo que Wittgenstein diu: Aquí rau la clau de la qüestió: **és inevitable aquesta incapacitat perquè allò absolut que es vol expressar no ho pot expressar el llenguatge.**

L'ÀMBIT DE LA CIÈNCIA/NATURALESA DE L'ÈTICA

Els fets, l'àmbit de la ciència,:

En l'àmbit de la ciència s'estudien els fets **en ells mateixos**. Per això les paraules, emprades com ho fa la ciència, només contenen significat i sentit natural. És a dir: **en l'àmbit de la ciència s'utilitza el llenguatge amb un valor relatiu ja que es refereix a fets i descriu fets.**

La naturalesa sobrenatural de l'Ètica:

L'ètica utilitza el llenguatge amb un valor absolut per tant, l'ètica, no és ciència. "L'ètica si és res és sobrenatural". Entenc que vol dir que l'ètica, si és que existeix, pertany a l'àmbit de la metafísica: està més enllà, o fora, dels fets naturals i no la podem expressar amb el nostre llenguatge perquè només "expressa fets".

EL VALOR ABSOLUT

Si el valor positiu absolut fos quelcom que **estigués en la cosa formant part d'ella mateixa**, tothom es veuria obligat a assumir-lo, altrament es sentiria culpable. Però no és així, el valor absolut no forma part consubstancial de les coses ni, tampoc, les coses no tenen, en elles mateixes, cap "jutge absolut", cap poder, que pugui obligar. Suposo que passa el mateix amb el valor negatiu absolut però amb conseqüències inverses.

EXPRESSAR EL VALOR ABSOLUT

No obstant, la categoria de valor absolut la tenim en la ment, encara que no sabem ben bé què és ni com podem expressar-la. Wittgenstein narra experiències pròpies per mostrar que s'utilitza el sentit relatiu del llenguatge per expressar termes de sentit absolut:

"em meravelló de l'existència del món": Pot meravellar-me que el món "sigui així" ja que es pot imaginar d'una altra manera: expressió en **sentit relatiu del llenguatge**. No té sentit dir que "em meravellar que existeixi" perquè **no és possible imaginar que no existeixi**.

"sentir-se absolutament segur": "absolutament=res no em pot fer mal passi el que passi" Puc estar segur físicament, puc pensar que una cosa passarà, o no passarà, en situacions i ambients previsibles, per coneixement o per experiència: expressió en **sentit relatiu del llenguatge**. No té sentit dir "estic segur passi el que passi" perquè "no tinc experiència d'absoluta seguretat".

El mal ús del llenguatge és característic de les expressions ètiques i religioses. Semblen ser símilis o al·legories però no ho són, perquè, un símil, sempre pot ser substituït per la cosa simulada i darrera aquestes expressions no hi ha coses ni fets. De les experiències anteriors:

La primera faria referència a allò que la gent deia amb l'expressió **"Déu ha creat el món"**

La segona faria referència a allò que es vol expressar dient: **"ens sentim segurs en les mans de Déu"**

I, **"sentir-se culpable"**, és una experiència que es refereix a l'expressió: **"Déu desaprova la nostra conducta"**.

LA NATURALESA SOBRENATURAL DEL VALOR ABSOLUT, L'ÈTICA.

Wittgenstein fa notar que, quan diu que són experiències **vol dir que són fets** perquè compleixen "els requisits" que caracteritzen els fets però, alhora, semblen tenir un cert valor intrínsec. **Es planteja una paradoxa: "Una experiència, que és un fet, sembla tenir un valor sobrenatural**. Ho compara amb el que anomenem "un miracle". Els fets als quals, fins avui, no s'ha pogut donar respostes "naturals", és a dir: científiques o racionals perquè per analitzar-lo, **en la seva categoria de miracle, d'absolut**, no ens serveix el mètode científic, la ciència no pot provar ni desmentir l'existència "del miracle", de "l'absolut". **El valor absolut, l'ètica són de naturalesa sobrenatural. (torno a pensar: metafísica ?)**.

EL VALOR ABSOLUT ÉS INEXPRESSABLE

Afirma Wittgenstein que, la correcta expressió lingüística del miracle, **del valor absolut**, seria poder-lo **expressar no "des de", ni "en" sinó per "l'existència" del llenguatge**. Intueixo que vol dir que el valor absolut és "existir" ja que podria "no existir res". Però, no pot descriure què entén per valor absolut i, a més a més, rebutjaria qualsevol descripció que algú pogués proposar(per dubtar de la seva significació?).

És a dir: és miraculós que existeixi el llenguatge, el món..., però no som capaços de DIR-PENSAR res que tingui sentit sobre allò absolut. No ho podem expressar perquè aquest mateix llenguatge i aquest mateix món són el nostre límit de comprensió, d'expressió i significació. No podem anar més enllà del sentit relatiu del llenguatge.

Les expressions "mancades de sentit" són les que contenen, en llur manca significativa la veritable essència". Diu Wittgenstein "amb elles pretenia anar més enllà del món, la qual cosa és com dir anar més enllà del llenguatge significatiu". Quan parlem de religió o ètica, tothom té la tendència d'escometre els límits del llenguatge però és impossible aconseguir-ho. **L'ètica, atès que neix del desig de dir quelcom sobre el sentit últim de**

CONCLUSIÓ

Aquest voler comprendre, que vol dir voler anar més enllà dels límits que ens imposa l'experiència concreta del llenguatge i el pensament (la nostra gàbia), és un testimoni d'una tendència de l'esperit humà que, amb paraules textuais de Wittgenstein, "no puc deixar de respectar profundament i que no ridiculitzaria per res del món".

Fins aquí el que és "LA CONFERÈNCIA SOBRE ÈTICA". Les tres pàgines restants del document, transcriuen converses de Wittgenstein sobre ètica, dels anys 1929 i 1930.

En les converses, Wittgenstein, repeteix que en l'ésser humà hi ha l'impuls d'escometre contra els límits del llenguatge, diu que **"aquest escometre contra el límit del llenguatge és l'ètica"**. Per molt que ens hi esforcem mai no aconseguirem expressar significativament el valor absolut, "però la tendència, voler escometre, apunta vers alguna cosa".

Sobre l'ètica de Schlick: Capgira totalment el que diu en l'ètica teològica:

Enunciat superficial: "El bé és bo perquè Déu el Vol".

Significació profunda: "Déu vol el bé perquè és bo".

Diu Wittgenstein: **"És bo allò que Déu mana"** Basa aquest enunciat en què els significats profunds (valors absoluts?) no es poden justificar de forma racionalista. Així com que es poden descriure fets, preferències i no valors absoluts com "bo", "bé".

" el valor" és un estat d'ànim?, són dades de la consciència?. Ho rebutja. No perquè sigui fals, sinó perquè és una explicació. Continua dient que l'absolut no té explicació.

En general, Wittgenstein, en aquestes converses i reafirma i amplia el seu pensament exposat en la "conferència". Insisteix en la naturalesa **sobrenatural dels valors absoluts i que no pertanyen a l'àmbit de la ciència i de l'explicació racionalista**. Insisteix en destriar la confusió entre **sentit relatiu i sentit absolut del llenguatge**. Repeteix que **el valor absolut no es pot expressar**.

Respecte a la conferència, diria que, Wittgenstein, en aquestes converses, fa un pas endavant en la manifestació explícita d'una "creença personal" que fa residir la dimensió sobrenatural de l'ésser humà en l'existència d'un Déu creador que dóna sentit a l'absolut. I diria que és el Déu cristià, cosa lògica ateses les seves arrels culturals. Per exemple diu:

- Escometre els límits "ja" és ètica. Es a dir, és ja manifestació d'una dimensió sobrenatural.
- Al final de la meua conferència vaig parlar en primera persona, això és completament essencial perquè només puc fer-me present en la meua condició personal i parlar en primera persona. Això vol dir **implicació personal** i no solament pensament intel·lectual.
- Situa la font del valor absolut no ja en el sobrenatural sinó en Déu **"Es bo el que Déu mana".... "El que és ètic no es pot ensenyar"**.
- **La religió és un valor absolut perquè**, no és que no es pugui expressar, sinó que **ni tan sols li cal el llenguatge**.
- Els homes **presenten** que l'existència del món i del valor absolut tenen connexió amb un **Déu que és alhora Déu Pare creador i Déu fill que és allò ètic**.

NOTA PERSONAL

Ha estat complexa i difícil entrar en el fons de la conferència, copsar el seu sentit malgrat les dificultats de comprensió i manca de coneixements previs, però l'esforç ha estat premiat: He tingut l'experiència de "sentir" que acompanyava Wittgenstein en la seva lluita per "escometre els límits". No m'ha arribat cap "fogonada", que és com anomena Wittgenstein a "veure-hi clar de cop i volta". Amb tot, almenys m'ha arribat algun "llampec", allò de: "sembla que ho veig però se m'escapa". Tanmateix, sempre queda alguna claror.

M. Dolors Mariné
11 Desembre 2008